

Maie Kiisel
Meri Lille Külm
Mirjam-Meerit Mets
TARTU ÜLIKOOL, RAKE

LOODUSKAITSE SIHTRÜHMMADE KOMMUNIKATSIOONIVAJADUSED:

ELANIKE VAADE

DISAINMÕTLEMINE KOMMUNIKATSIOONI KAVANDAMISEL (MIKS?)

Kommunikatsioonitöö võib planeerimata kujul hästi õnnestuda ja nõ tappa minna, kuid võib juhtuda ka, et vahendeid kasutatakse ebaotstarbekalt, teave ei jõua rühmadesse, kelleni tegelikult sooviti jõuda või jäävad eesmärgid saavutamata. Seetõttu vormistasimegi ühe NaturallyEst-LIFE¹ projekti juhtumianalüüsi materjalina, mille saab eeskujuks või lähtekohaks võtta looduskaitse kommunikatsiooni strateegilist plaani koostades. Selle projekti käigus proovisid Eestimaa Looduse Fond ja Keskkonnaõiguse Keskus läbi looduskaitse kommunikatsiooni tegevusi, Tartu Ülikool on uurinud kõrvalt ja püüdnud leida vastuseid järgmistele küsimustele:

Kes on selle kommunikatsioonitegevuse sihtrühm?

Kuidas ta seda teavet kasutab ja milleks?

Mis selle tagajärjel muutub?

Kommunikatsioonitöötajatele (nagu iga teise eriala töötajatele) on omane kasutada võtteid, mida nähakse oma kolleegide kasutamises teistes asutustes. Oskused ja tehnoloogiad uuenevad, sest praktikud järgivad üksteise tegevust ja võtavad šnitti. Vähem pööratakse tähelepanu sellele, mis juhtub toodetud teabematerjalide või postitatud pressiteate tagajärjel tegelikult ja millises sihtrühmas. Neid küsimusi ongi väga keeruline uurida, sest inimesed elavad oma „suhtlusvõrgustiku mullis“, millele välised sekkujad nagu ka meedia avaldavad vähe mõju. Pika aja jooksul väljakujunenud harjumustes ja mõtteviisides toimuvad ka mitmekesiste tegurite mõjul pigem mikromuutused, mida inimesed isegi tähele ei pane, rääkimata sellest, et anda neist uurijale aru. Sihtrühmi välja selgitamata ja nende vajadustega tutvumata jättes jäävad aga vastamata küsimused:

Kes on looduskaitse kommunikatsiooni sihtrühmad tervikvaates?

Millist teavet nad vajavad ja millises vormis?

Millised asutused ja tegevused nende teabevajadusi juba rahuldavad?

Millised sihtrühmad ja vajadused jäävad kahe silma vahele?

Projekti kommunikatsioonitegevusi ellu viies ja ka nende tulemusi uurides võis kohata sihtrühmi ja vajadusi, millega tegelemise eest ükski asutus ei vastutanud. Seetõttu oli mõistlik projekti mitme tegevusaasta jooksul kogutud kogemused süstematiseerida ja kirja panna. Piirdusime eraisikutest sihtrühmade kommunikatsioonivajadustega, sest ettevõtjate ja asutuste esindajatega projekti käigus piisavalt kokku ei puutunud.

Selleks, et kommunikatsioonitegevuste vajadusi välja selgitada, kasutasime disainmõtlemise võtteid:

Sõnastasime sihtrühmad ja nende prototüübid

Tegime ajurünnakud, et leida üles prototüüpide teabevajadused

Sõnastasime olemasolevad ja puuduvad kommunikatsioonitegevused, mis aitavad neid vajadusi rahuldada sihtrühmadele sobival moel

Määratlesime asutused, kelle ampluaasse kirjeldatud tegevused sobivad

Disainmõtlemine² on praktiliste ja loovate võtete kogum, mis lähtub kasutajate vajadustest ja sobib hästi selliste olukordade üle vaatamiseks, mis hõlmavat mitut asjaosalist ning on suunatud tulevikku, milles eksisteerivad lahendus on ratsionaalselt keeruline ette ennustada. See meetodika lubab eksida ja ei pretendeeri lõplikule tõele. Inimesed on ju loovad ja praktikas sobib ühe lahenduse asemel hoopis teine, mõnikord ei hakka kasutajad lahendusi kasutama isegi siis, kui neil on selleks pealtnäha vajadus olemas.

¹ Projekti NaturallyEst-LIFE täissnimi on Natura2000 kommunikatsiooni piloottegevused Eestis, see kestab 15.09.2017 – 15.03.2022. Projekti viivad ellu Eestimaa Looduse Fond, Keskkonnaõiguse Keskus ja Tartu Ülikool, rahastavad Euroopa Komisjon ja Keskkonnainvesteeringute Keskus.

² Mis on disainmõtlemine? [2021] Designminds OÜ koduleheküljel, <https://designminds.ee/disainmotlemisest>, kautatud juuni 2021

Siin kirja pandud mõtteharjutuses on küll prototüüpide vajadused empaatiliselt kirja

METOODIKA (KUIDAS?)

Samm 1. Kirjeldasime ära põhilised looduskaitse kommunikatsiooni eraisikutest sihtrühmad, võttes aluseks rühma liikmeid ühendava vajaduse. Selleks, et määratleda, millist tüüpi vajadusi inimestel üldse on, võtsime aluseks projekti käigus tekkinud materjalid: looduskaitse nõuandlasse pöördunute kirjad, Eestimaa Looduse Fondi (ELF) projektide kommunikatsioonitegevuste seminari protokollid, Tartu Ülikooli üksuse RAKE looduse teemadel viimastel aastatel tehtud sotsioloogilised uuringud, ELFi tellitud fookusgrupp-intervjuu põhise uuringu looduskaitse sihtrühmadest. Otsisime nendest materjalidest sisuanalüüsi meetodil näiteid inimestel ette tulnud olukordadest, kus neil on tekkinud looduse või looduskaitse kohta küsimusi.

Samm 2. Seejärel püüdsime sihtrühma mõttemaailma ja tavapärasesse tegutsemiskeskonda sisse elada. Et disainmõtlemine ei ole eksimatu, sõltudes olukorra analüüsija mõtlemisviisist, liikusime edasi mitme inimese omavaheliste ajurünnakutega, mis aitavad vaidlustada üksinda olukorda harutava uurija mõttekäike. Tegime iga sihtrühma mõtestamiseks eraldi ajurünnaku. Selleks, et me ei mõtleks liialt sihtrühma mugavatele, st liiga heade võimetega esindajatele, kirjeldasime iga rühma kohta ära minu prototüüpi. Prototüüp on ettekujutus inimesest, kellele iseloomulikud mõtted ja teod on levinud paljude inimeste seas, võimaldades neid seetõttu eripäradest hoolimata kirjeldada ühe sihtrühmana. Püüdsime prototüübid kirjeldada ära nii, et nende seas oleks vähem ja rohkem motiveeritud, vähesemate ja rohkemate võimete ja ressurssidega inimesi (nt mitmekesisem või ühekülgsem suhtlusringkond, võimed lahendada ootamatult ettekerkivaid probleeme, elukogemuste laad jne), st sotsioloogia mõistetes eri tüüpi *agentsuse* näitajatega inimesi.

Samm 3. Ajurünnaku käigus kirjeldasime ära tüüpilised küsimused, millele inim-prototüüp peab vastuse leidma, kui ta olukorda lahendab.

pandud, kuid järeldused on läbi testimata. Seega tasub neisse kriitiliselt suhtuda.

Teades selliseid küsimusi on kommunikatsioonijuhil end lihtsam eelhäälestada sihtrühmaga suhtlemiseks või jagada talle teavet, mida just see rühm vajab.

Samm 4. Mõtlesime läbi iga prototüübi jaoks loogilised sammud neile küsimustele vastuseid otsida või astuda samme olukorra lahendamiseks. Millistest kanalitest (inimestelt) ta seda otsiks, isegi siis, kui sellist kanalit veel olemas pole? Millises vormis see teave peaks olema, et sellest inimesele kasu oleks?

Samm 5. Vaidlesime läbi, millised looduskaitse kommunikatsiooni asjaosaliste tegevused aitavad või aitaksid tagada inimestele sellise teabe, mida nad vajavad. Vaatasime, millised on olemasolevad kommunikatsioonikanalid ja -vormid ja mida saaks ette võtta, et neid lähendada sihtrühmade kommunikatsioonivajadustele. Selgitasime, milline asutus oleks oma olemasolevate tegevuste profiili tõttu rohkem õigustatud võtma ette asju, mille järele on vajadus, kuid mida siiski veel pole.

Vajaduspõhised rühmad, kelle kommunikatsioonivajadustele siin tähelepanu pööratakse:

1. Loodusliku liigiga ootamatult kokku sattunud inimene, kes vajab oma tegevusega jätkamiseks ja looduse vajaduste arvestamiseks tuge (nugis rookatuses, rähn majaseinal, nahkhiired ehitusel, mäger vundamendi all jne)
2. Kogukonnaaktivist, kes märkab, kui looduses on midagi valesti või keegi loodusele halba teeb, sest oskab mõtestada ja väärtustada kohalikku loodust
3. Maaomanik, kelle maatükile kujundatakse (luuakse, muudetakse) looduskaitseala, kaitstavat elupaika, muid maastikumuudatusi (metsa kuivendus, soode taastamine vm)
4. Maaomanik, kes soovib oma maatükil teha midagi, millega kaasneb mõju loodusele (ehitamine, kaevamine, karjatamine jne), mida on vaja vähendada või looduse kasuks pöörata

5. Aktiivsed inimesed, kel pole spetsiifilist loodushuvi, loodusteadmisi ega maaomandit, kuid kellel on mõju inimestele ja ühiskondlikele protsessidele

6. Loodusesse sattunud inimesed, kes käivad looduses harva või juhuslikult või kes alles astuvad esimesi samme, et loodust tundma õppida

Aruteludes leidsime veelgi **rühmi**, kelle vajadustele tasub mõelda, kuid **kelle kohta ei olnud meil piisavalt teavet**:

1. Maaomandi hooldajad, kes tahavad teadlikult kujundada maatükil poollooduslikku kooslust. Sellel rühmal on suur sarnasus meie juhtumianalüüsis kirjeldatud neljanda rühmaga.

Aga et selle rühma võimestamiseks otsib Riigikantselei innovatsioonirühm eraldi lahendusi, ei ole mõtet sellele siinkohal süvitsi tähelepanu pöörata.

2. Loodusega kokkupuutuvate elustiilide esindajad, näiteks orhideehuvilised, militaarajaloo huvilised jne.

3. Venekeelne kogukond, kelle tarbeks sobiva kommunikatsioonisüsteemi ja -vormide loomisega on hädas enamik riigiasutusi ja vabaühendusi.

4. Inimesed, kes võtavad looduses ette asju, mis on illegaalsed (linnumunade või looduskaitsealuste liikide kogujad, reservaadis salaja matkajate stalkerid jne).

RAKENDAMISE PÕHIMÕTTED

Rühm 1: Inimesed, kes pörkuvad ootamatult mõne looma- või taimeriigi esindajaga

Kokkupuude loomadega, aga mõnikord ka taimedega, ei ole kõnealusel juhul inimese enda valik. Kokkupuude tuleneb reeglina looma enda tegevusest, mistõttu ei saa loota sellele, et inimene on selleks teadlikult valmistunud ja oskab olukorra lahendada looduse kasuks. Tema tegevus hakkab hargnema hetkest, kui kokkupõrge aset leiab. Sellel hetkel on ta valmis teavet otsima. See rühm otsib lahendusi olukordadele, kus looma tegevus põhjustab inimesele kahju või segab tema harjumuspärast tegevust, näiteks maja seina sisse auke taguv rähn, vundamendi alla uru ehitanud mäger, rookatuse segi tuustiv nugis, tuppa eksinud nahkhiir, kodumetsast avastatud karu talvitumispaik jpm. Inimest võib üllatada ka murukamarast nina välja pistnud käpeline. Juhtumeid iseloomustab ootamatus ja teadmiste puudujääk, st inimeste iga-aastane püüdlus vabaneda muttidest või tigudest ei põhjusta sama olukorda.

TAIVO on vanemaealine maaelanik, keda tema naabrid tunnevad riukaliku inimesena. Temaga on keeruline asju arutada – nagu ei kuulu kedagi, tegutseb ettearvatult ja oma äranägemise järgi. Kui ta on midagi pähe võtnud, ei saa teda enam takistada. Taivo suhtlusringkond on väike, suhted lähikondsetega okkalised. Ka välisilmaga ei suhtle ta eriti. Telekas on, kuid Interneti ei kasuta, samuti mitte nutifoni. Elab maal, aga tema suhe loodusega on mitšuuriinlikult lihtsustatud – mis ei sobi, tuleb hävitada. Tema jaoks on loomulik, et liigseid kasse uputatakse ja koer elab ketis. Aias ette sattunud

tundmatu väikeloom on mõistlik labidaga maha lüüa, kiskja moodi luusiva

Taivo küsimused probleemolukorras:

Mis loom see on?
Kuidas temast lahti saada? Kas võin ta ise ära tappa? Kuidas?
Kuidas peletada loom maja juurest eemale nii, et see tõesti töötab?
Kas kindlustus katab kahjud?
Kes looma kahjud kinni maksab?

loomu pihta tuleb püssist lasta. Taivo ei ole otseselt pahatahtlik, lihtsalt tema tõekspidamised on välja kujunenud ja neid on raske muuta. Tal ei teki küsimust, et loom, keda ta ründab, või taim kohas, kuhu ta peenramaa teeb, võib olla kaitse all.

Ta arvab, et seni kaua, kuni ta tegutseb oma maal, on tal õigus ise otsustada, mida teeb.

VILLE on suvilaomanik, kelle loodusteadmised ei ole väga suured, kuid vähem inimpelglike liike ta tunneb ja ka looduse ringkäiku mõistab ta hästi. Kuigi ta oskab vähem tavapäraseid liike määratleda pigem rahvapäraste nimedega (nt öökull), saab ta aru, et enne tegutsema hakkamist tuleb kindlaks teha, kellega täpselt tegu. Siis saab teada, miks liik niimoodi käitub, kas liik on ohtlik, looduskaitse all või muul moel erakordne. Et ta ei ole loodusega piisavalt kursis, võib ta toimida esimese juhtnööri järgi, mille ta Internetist leiab või tuttav talle soovitab (näiteks kohalik jahimees, kellele ta helistab). Ta ei hakka allikaid üle kontrollima, sest ta ei oska hinnata soovitude kohasust ja suvilas on nii telefoni kui Interneti levi halb. Ta otsib oma murele eelkõige praktilisi käepäraseid lahendusi, kuid tahab ka looduse suhtes õigesti käituda. Kui talle antakse ebaproportsionaalselt kulukaid või ebarealistlike soovitusi, aga ka siis, kui tema soovi loomast vabaneda hukka mõistetakse, on oht, et ta teine kord enam ei pöördu.

Ville küsimused probleemolukorras:

Millist kahju ta tegi?
Kui suur probleem see on (kas kordub, läheb rahaliselt kulukaks)?
Milliseid peletusmeetmeid on olemas?
Kas kahjusid kompenseeritakse kuidagi?
Kas liik on kaitse all?
Mis juhtub, kui lasta loomal segamatult edasi toimetada?

MALLE on vanem maaelanik, kes hoolib loodusest ja tunneb sellest rõõmu looduse enda pärast. Nendele liikidele, keda eristada suudab, soovib teha head. Näiteks paneb lindudele söögimaja ja vaatleb

Malle küsimused probleemolukorras:

Misjaoks ta sedasi teeb?
Kas ta tuleb tagasi?
Kas kellelgi on veel kogemusi?
Kuidas ennast tema eest kaitsta?
Miks ta minu välja valis?
Kust leida spetsialisti? Või kellelt saada nõu?
Kas ta võib mulle ohtlik olla?
Kuidas tulla toime meeolehärmiga?

LEGEND:

Heleroheline taust:
olemasolevad tegevused
Roosa taust: puuduvad
tegevused

Hall taust: asutuse vastutusala

lapselastega lindude käitumist selle ümber. Ta usub, et loomi ilma põhjusega tappa pole õige, näiteks oma aias ta mürke ei kasuta ja mutte ei hävita. Samas ei tundu talle loomulik kasse steriliseerida või muul moel loodusele palju vahele segada. Ootamatute looduslike

külalistega püüab läbi käia katse-eksituse meetodil, püüdes isendi käitumisele leida pigem kodukootud tõlgendusi. Malle vaatab hea meelega Osooni ja jagab sealt kogutud tarkusi lähedastega, eriti väikeste lastega. Erilisi kohtumisi loomadega jagab ka küla vahel jutu jätkuks.

KES & MIS?**Taivo**

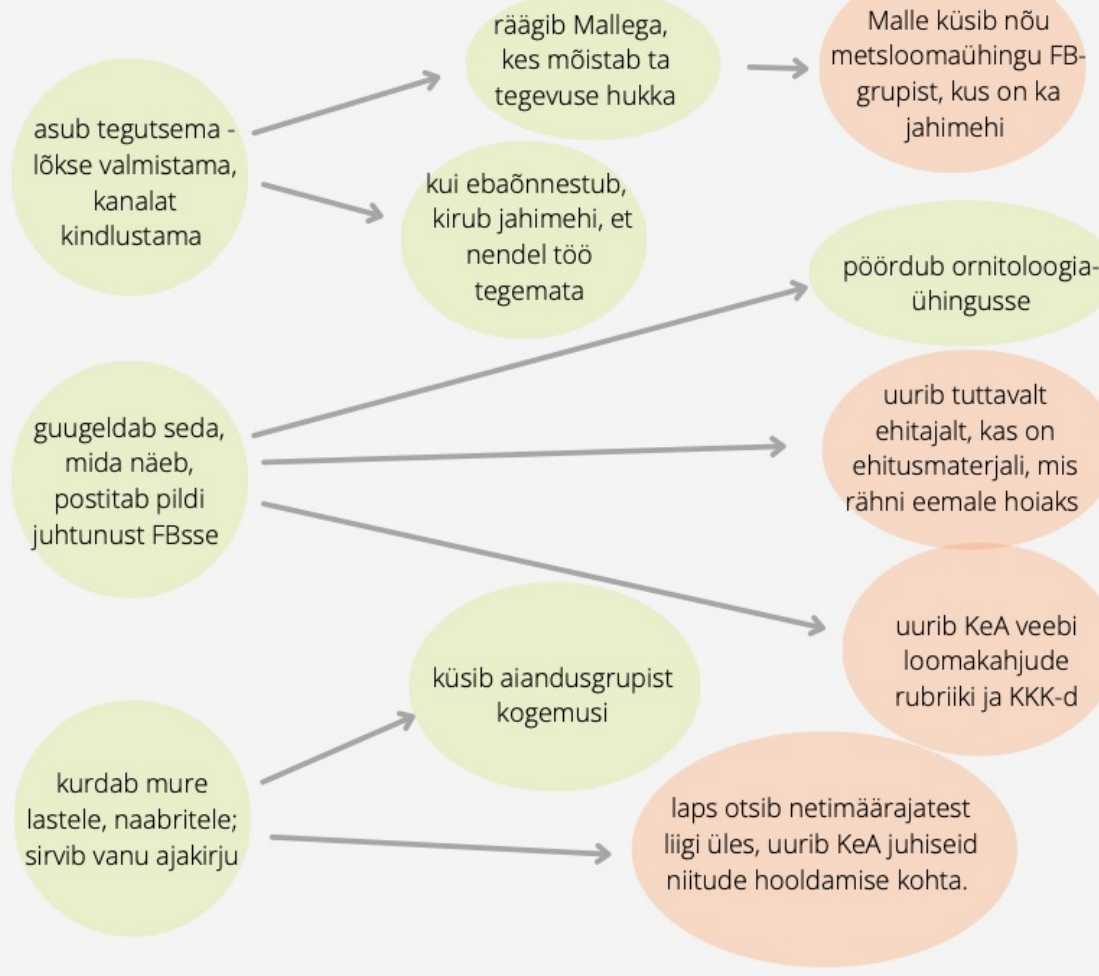
... on riukalik vanur, maaelanik, kelle suhe loodusega on üsna mitšurinlik.
Olukord: märkab õues kanala ümber liikumist, kahtlustab kiskjat ja plaanib ta vahele võtta.

Ville

... on maakodu omanik, kes loomi-linde eriti ei tunne, kuid saab aru, et loomad teevad asju põhjusega.
Olukord: Ville tuleb nädalavahetuseks maale ja avastab, et majaseina materjal on auke täis tipitud ja süüdlanegi puu otsas passimas. Katsed seinä lõhkuvat rähni ära ajada luhtuvad.

Malle

... on maaelanik, kes püüab ümbritseva loodusega harmoonias elada, loodusele "tagasi anda".
Olukord: märkab õuenurgas kasvamas käpalise-laadset taime. Tal tekib küsimus, kuidas taimega ümber käia, et tal parem kasvada oleks.

MIDA ETTE VÕTAB?**VASTUTAJAD****keskkonna-ühendused**

metsloomaühing loob FB-grupi, kus antakse nõu ja jagatakse kogemusi

arendab veebis KKK ja loomakahjude rubriiki

tellib loomakindla ehitamise juhise/loomade kohtlemise juhise ehitustöödel

KeA**uurimis-asutused**

arendavad virtuaalseid liikide määrajaid

Rühm 2: Kogukonna aktiivne liige, kes märkab midagi, mis võib loodust kahjustada

See rühm tunneb looduse pärast muret, kui see on nende elukeskkonna osa. Nad tunnevad loodust ja loodusprotsesse rohkem kui teised inimesed, sh sageli pigem intuiitiivselt või kogemuslikult kui teadlikult, kuid ei jaga ega mõista just loodusteadlase ega ametniku mõtteviisi. Nad ei pruugi osata hinnata, kas murettekitav asi või ka rahvapärane lahenduskäik on loodusele hea või halb, õiguspärane. Nad on valmis märkama ja tegutsema, näiteks juurde uurima ja instantse tülitama, kogukonda kaasama, kui nad kogevad olukordi, mis võib looduse seisundit või looduslikku elukeskkonda kahjustada.

EVE teab, et raba kaevandamise, metsa langetamise jms peab olema luba. Ta teab, et see väljastatakse õigusruumi reeglistikku järgides. Ta oskab ise mingil määral regulatsioonides näpuga järke ajada, mistõttu ta ei karda konflikti – Eve teab, et lahendusi tuleb otsida õigusele toetudes. Ta ei hakka kohapeal „rikkujaga“ olukorda arutama, otsib üles sobiva ametiasutuse ja pöördub ametniku poole. Et ta suhtlusoskused on head ja ta mõistab, kuidas ametiasutused toimivad, saadab teda enamasti olukorra väljaselgitamisel edu. Kui asi seda väärt, võtab ta ühendust ka ajakirjanikuga.

Eve küsimused probleemolukorras:

Millistele seadustele ma toetuda saan?
Kes on minu vastas, kellega konflikti lähen?
Milline asutus vastutab järelevalve eest?
Kui ametnik rikub seadust, kelle poole peaksin pöörduma?
Millised väärtused või liigid on ohus?
Kuidas kohustada asutust, nt KeA-d või inimest midagi tegema või tegemata jätma?
Miks ei ole keegi reageerinud - töömehed on juba kohal ja rikuvad loodust?

ANNE oskab märgata ja hinnata tähelepanuväärseid liike või looduselemente (nt luiged, liivsiibulad, küla kiigemäe tamm), „käest lastud loodust“, kuigi suurt loodushuvi tal ei ole. Pigem oskab ta nautida miljööd. Ta tunneb hästi väikese

kogukonna suhteid ja kalduvusi – siin tunnevad kõik kõiki, tülid on kirjutamata reeglite vastu astudes lihtsad tulema. Anne arutab probleeme märgates asju naabritega, läheb ka sündmuskohale järele uurima, miks seal nii ennekuulmatuid tegusid tehakse.

Anne küsimused probleemolukorras:

Kuidas ta julgeb niimoodi loodusesse sekkuda? Kas ta tohib nii teha?
Kes vastutab, kellele tuleks loodusesse sekkujal aru anda?
Mida teised arvavad?
Mida „rikkumine“ loodusele teeb?
Kuidas ma saan toimuva või oodatava peatada?
Mis annab mulle õiguse „rikkuja“ poole pöörduda?
Mida tema minust arvab ja mida ma talle ütlen?
Mida vahelesegamine minule ja kogukonnale võib kaasa tuua?
Kuidas loomi-taimi aidata? Mis on mulle jõukohane?

Kuigi tal on nutitelefoni, ei ole tal kalduvust sealtkaudu ametnike vastutusvaldkonna kohta uurida ega ametiisikutega ühendust võtta.

Linnaelanik RIVO ei tunne eriti loodust, kuid teda häirivad muutused harjumuslikus miljöös ja ta teab, et linnas ei tohi praktiliselt midagi teha ilma loata. Ta saab aru, et mitmed looduslikud artefaktid (püramiidtammed, piiritajad suurmajade räästaste all) on linnas millekski head. Talle on tähtis, et iga tegevus oleks õiguspärane ja ta on kursis regulatsioonide ja lubade väljastamise loogikaga, ta oskab otsida teema järgi ametnike kontakte. Ta teab, et linnas ei ole mõtet kaasata naabruskonna kogukonda, sest see on nõrk, asju aetakse selleks seatud inimeste kaudu. Ise vahetult „rikkuja“ poole pöördudes on konflikt kiire tulema. Olukorrakirjeldust jagab ta meelsasti ka FB-s, siis on näha, kas kaasamõtlejaid on (üldjuhul ei ole need naabrid) ja mida nad arvavad. Võib juhtuda, et keegi neist paneb asja kella külge, kui asi seda väärt.

Rivo küsimused probleemolukorras:

Kas see „rikkumine“ on ikka rikkumine?
Kuidas takistada rikkumist?
Miks linnavalitsus midagi ei tee?
Miks antakse ebarahuldavaid vastuseid?
Kuidas veenda ametnikke tegutsema?

LEGEND:

Heleroheline taust: olemasolevad tegevused

Roosa taust: puuduvad tegevused

Hall taust: asutuse vastutusala

KES & MIS?

Eve

... elab osa aastast maal. Ta on sealse kogukonna kõneisik, eneseteadlik ja huvitub elu-keskkonnast laiemalt.

Olukord: vald plaanib tegevusi looduskaitsealal ja Eve kahtlustab, et see kahjustab elukeskkonda.

Anne

... on maaelanik, kes tajub üsna hästi loodusprotsesse, kuigi liikide hingeelu ei tunne.

Olukord: naabrist maaomanik laseb tiigi tühjaks ja Anne muretseb kohalike luikede pärast, kel on parajasti pesitsusaeg.

Rivo

... on linnaelanik, kes märkab ümbristsevat loodust ja teab, kellele oma küsimusi esitada.

Olukord: Rivo on mures kõrvalkrundi ehitustööde pärast, sest kõrghaljastus, kus elutsevad nahkhired, võetakse maha.

MIDA ETTE VÕTAB?

VASTUTAJAD

KeA

ametniku vastuvõtuaeg; tööülesanded, teabekanalid

keskkonnaühendused

looduskaitse nõuandla: aitab ligi muidu väga kallile juristi abile

EMÜ ja EOÜ: mida liik vajab ja kuidas teda kohelda

EMA aitab inimesi koondada

KOV

ametniku vastuvõtuaeg; tööülesanne

Rühm 3: Maaomanik, kelle maal kujundatakse looduskaitse ala või kaitstavat elupaika

Inimesed, kes saavad teada oma maaomandi või selle osa kaitse alla võtmise või olemasoleva korra ümberkujundamise plaanidest, on väga mitmekesiste tõekspidamiste ja teadmistega (loodusteadmised, teadmised looduskaitse korraldusest). Nende suhe piirangutega on individuaalne – mõnele on see võimalus, mõnele takistus. Neid ühendavad pika aja jooksul välja kujunenud rollid kogukonnas. Kogukonnasuhetest võib sõltuda, miks mõne inimese arvamust ei võeta kuulda ja miks mõne oma võetakse.

50+ vanuses KALEV on ostnud ja hooldanud kaitseala alla sattuvat metsa ja peab metsa oma tulubaasiks. Kaitseala, millega kaasnevad piirangud raietele, on otsene hoop tema plaanidele. Et tema kodu on metsa-aladest kaugemal ja ostetud metsaga ei ole ajaloolisi sidemeid, ei ole talle otseselt tähtis see, kus tema mets asub, peaasi, et see on lähikonnas ja majandusmetsa potentsiaaliga. Ta soovib, et ta ei peaks investeringuid (metsahooldus jms) korstnasse kirjutama ja et tema vaev ja kulud majandamise piiramisel kompenseeritaks õiglaselt (maadevahetus, metsa ostuhind, toetused). Kalevi sidemed kogukonnaga ei ole tugevad, tal on kohalikega ka konflikte. Metsaühistu kaudu tunneb ta suuremaid metsaettevõtjaid.

Kalevi küsimused probleemolukorras:

Miks seda liiki peab kaitsma?
Kas ta ikka elab siin ja kus?
Kas kaitseala plaanile saab ka vastu hakata?
Kas selline kaitsekord ka tegelikult aitab liigil ellu jääda?
Kas ma saan sellest midagi kasu, et see liik on minu maa peal/maa läheb kaitse alla?
Kas ma saan oma metsa edasi majandada ja kuidas (mida ma enam teha ei tohi ja mida see tähendab)?
Millised on kaitse alla võtmise (rahalised) hüved minu jaoks?
Milline tegutsemismudel, ärimudel sinna piirkonda sobib?
Mis mulle on lubatud, kuidas seda praktikas tööle panna?

KADRI on linnainimene, kes on pärinud esivanemate talukoha. Oma metsa ja selle loodusväärtusi ta ei tunne, aga on müünud natuke raieõigust, et taluhooneid suvekoduks putitada. Raieõigust müüs konsulendi kaasabil, nii et ta ei ole pidanud teadvustama KeA olemasolu ja tegevust. Seetõttu on tema esimene küsimus, saades

KeAlt kirja merikotka pesast oma maal, selle kohta, milline on selle asutuse õigus tema maale kasutusõiguse piiranguid seada.

Kadri küsimused probleemolukorras:

Miks saab KeA mind niiviisi kohustada? Tahan viidet paragrahvile.
Kus see kotkas täpselt elab?
Kas pean nüüd midagi tegema?
Kas ma võin millegi eest trahvi saada?
Millal ja mis määral tohin metsas pesa lähistel toimetada – nt küttepuid raiuda, koera lahti lasta, jaanilõket teha või peoõhtul rakette lasta?
Kas ma pean marjulisi metsast ära ajama?
Kas kotkas võib väiksele lapsele, suvitama toodud kassile või suvekorterisse võetud kanadele ohtlik olla?

PIRET elab kavandatava kaitseala lähistel ja tema ettevõtjast mees on loodushuviline. Nende enda maatükk pole suur ja et nad ei tee seal midagi peale hädapärase niitmise ja küttepuude kogumise, ei tunne nad end kaitseala plaanidest puudutatuna. Erinevalt Kalevist näeb Piret looduskaitstes võimalusi. Maastik loob meeldiva elukeskkonna, sobib hästi turismiks, tuttavad, kes tema juures suvitavad, kasutavad metsi toidutaimede kogumiseks ja mõtlevad isegi tulla sinna elustiilitalusid rajama. Piret leiab, et naabruskonna ettevõtlike inimeste head ideed tuleks külaseltsi egiidi all kokku koondada.

Pireti küsimused probleemolukorras:

Miks on vaja kaitsekorda uuendada? Mis on selle suurem tagamõte?
Mida arvavad teised inimesed kaitsekorra muutmisest?
Kuidas kogukond saab kaitsekorra kujundamise protsessis kaasa lüüa?
Kui range kaitse alla lähevad maad? St mida nendest ideedest, mis kogukonnas plaanis, see takistama hakkaks? Mida võimaldaks?
Kas looduskaitset saaks kuidagi kohaliku arengu heaks tööle panna, siduda teemapargiga, mille ideed on külaseltsis aastaid veeretatud?
Kellega looduskaitsejate kontoris saaks rääkida kohalikest ideedest?
Kus ja millised loodusväärtused siin piirkonnas on?
Kuidas saaks väärtuslikke liike kogukonnas esile tõsta ja kuidas saaks nende käekäiku toetada?

Rühm 4: Maaomanik, kes tahab oma maal midagi ette võtta

Neljas rühm vajab oma tegevuslikest valikutest lähtuvat informatsiooni. Nad ei ole suurtootjad, kes peavad kvaliteedi tagamiseks palkama väljaõppinud spetsialisti (nt põllumajanduses), vaid iseõppijad, keda huvitab eeskätt küsimus, kuidas midagi praktikas hästi teha nii, et mitte liigselt aega või raha kulutada ja ümbertegemisi vältida. Nad soovivad midagi kinnistul või selle ümbruses ette võtta (rajada teed, varuda metsast puid, ehitada maja, rajada küttesüsteeme, hakata loomi pidama, asuda maastikku hooldama, retki korraldama) ja ei tea, mis on õiguslikult lubatud, kuidas see mõjutab loodust ja kuidas teostada plaane loodussäästlikult.

Et GEORG on töötanud maal elades peamiselt kontoris ja saekaatris, ei ole ta pidanud loodust eriliselt tundma õppima. Pigem on ta inimene, kes püüab linna kombeid maale kaasa tuua: pügatud elupuuhekid, suured muruplatsid, uhked piirdeaiaid ja sillutatud teed. Kui ta on pähe võtnud, et ta peab saama unistuste elamu, terrassi, tiigi, sadama vms, siis saab teda takistada ainult trahvi ähvardusega, luhtuva investeringuga (nt kui arhitekt ütleb, et selle koha peal ei jookse kaevatud tiik vett täis, meri viib kalda minema) või sellega, et ilma korras paberiteta ei saa ta oma elukohta hiljem müüa. Kui teda kuidagi keelata, uurib ta kindlasti tutvuskonna kaasabil läbi kõik võimalused, kuidas keegi teine on sarnaseks tegevuseks õiguse saanud. Kui ta leiab sobiva seaduseaugu, võib ta ka natuke slikerdada.

Georgi küsimused probleemolukorras:

Millised asutused ja õigusaktid kavandatavat tegevust reguleerivad?
Kas on näidised, kuidas teha asju õiguspäraselt – mis paberid peab välja ajama ja kuidas teha need kohe korrektselt? Kui palju neile raha kulub?
Kuidas veenduda selles, et naabrile anti samaks asjaks luba õiguspäraselt ja et minu puhul keelduti õigusega?
Kuidas ennetada mõttetut asutustevahelist edasi-tagasi jooksmist (nt KOV ja KeA)?
Kui ei saa luba väljastada, siis kuidas ikkagi saaks?

MARKUS on linnainimene, kes soovib tegutseda loodusega käsikäes. Kui ta oma maakodus midagi ette võtab, mõtleb ta ikka ka sellele, kuidas tema tegevus võib niigi ohuseisundis olevat loodust kahjustada. Markus tahab oma maakodusse rohkem mugavusi tuua, sest ta ei usu, et viirused inimestel enam kaua linnas tihedalt koos elada lasevad. Maaletulekut kavandades tahab ta seda teha loodusega harmoonias. Kui usaldusväärne spetsialist ütleb talle, et tema idee ei ole looduse

suhtes mõistlik, on ta valmis oma plaane muutma ja valima ka kallimaid lahendusi. Isegi kui soovitud tegevus on õiguspärane, tahab ta kindel olla, et tegevus ei rikuks elupaiku ega häiriks loomi-linde-taimi.

Markuse küsimused probleemolukorras:

Keda või mida võib minu tegevus kahjustada?
Kas seda, mida tahan ette võtta, on võimalik teha rohkem loodust säästes? Kuidas?
Kuidas leida nõustajat, kes aitaks tegevuse üksipulgi looduse aspektist läbi mõelda?

SILLE maakodust on endalegi ootamatult hakanud kujunema turismitalu. Endise suvituskoha juurde on sagedaste suvekülaliste tõttu juba rajatud väike külalistemaja ja järgmised on plaanis. Ka võõraste vastuvõtu kogemus on olemas. Kuulates koha broneerijate soove, tekib tal kahtlus, kas ta suudab vastutada oma külaliste tegevuste ees. Piirkonnas on tähtis veekaitse, kaitsealuseid liikegi on mitmeid. Külaliste seas on sageli inimesi, kes küsivad looduslike liikide käekäigu, reovee käitlemise jms kohta. Ta kardab, et kui ta astub praegu valesamme, võib see tema külastuskohale ringiga tagasi tulla – puhkajad on üha loodusteadlikumad ja loodusest mittehoolivaid külastajaid Sille oma maakodus ka näha ei soovi. Nendega kaasnevad ka muud riskid, näiteks lõhutud mööbel. Talle meeldiks, kui tal oleks võimalik anda oma külalistele selged juhised, mida looduses tohib ja ei tohi teha, aga soovib, et ka teised lähikonna majutusasutused sama ranged oleksid.

Sille küsimused probleemolukorras:

Kust leiaks selge kokkuvõtte selle kohta, mida selles piirkonnas tohib ja ei tohi teha?
Kuidas tohib teha?
Kas loodushoidu toetavateks tegevusteks või nende arendamiseks on ka mõni toetus (nt loodushoidliku turismipaketi arendamiseks, majutajate koostöö arendamiseks loodushoiu vallas)?
Kuidas ennetada seda, et mõni külaline rikub piiranguid? Millised trahvid kaasnevad võõrustajale?
Millised on õigused külalisi kohustada (reeglid, trahvid, teavitused, teenuse äraütlemine)?
Kuidas saaks looduslike eeldusi piirkonnas rohkem ettevõtluse ette rakendada?

LEGEND:

Heleroheline taust: olemasolevad tegevused

Roosa taust: puuduvad tegevused

Hall taust: asutuse vastutusala

KES & MIS?

Georg

... on maakohas majaomanik. Ta väärtustab esteetilist vaadet rohkem kui loodusväärtusi.

Olukord: Plaanib tingimata rajada hoovi tiigi, kuid tahab selle teha nii, et paberid on korras. Juhuks, kui ta kunagi tahaks koha maha müüa.

Markus

... on maaomanik, kes soovib tegutseda loodusega käsikäes, on looduse pärast mures.

Olukord: Markus tahab rajada maaküttesüsteemi, reoveepuhasti ja ehitada tee, aga tahab seda teha võimalikult palju loodust arvestades.

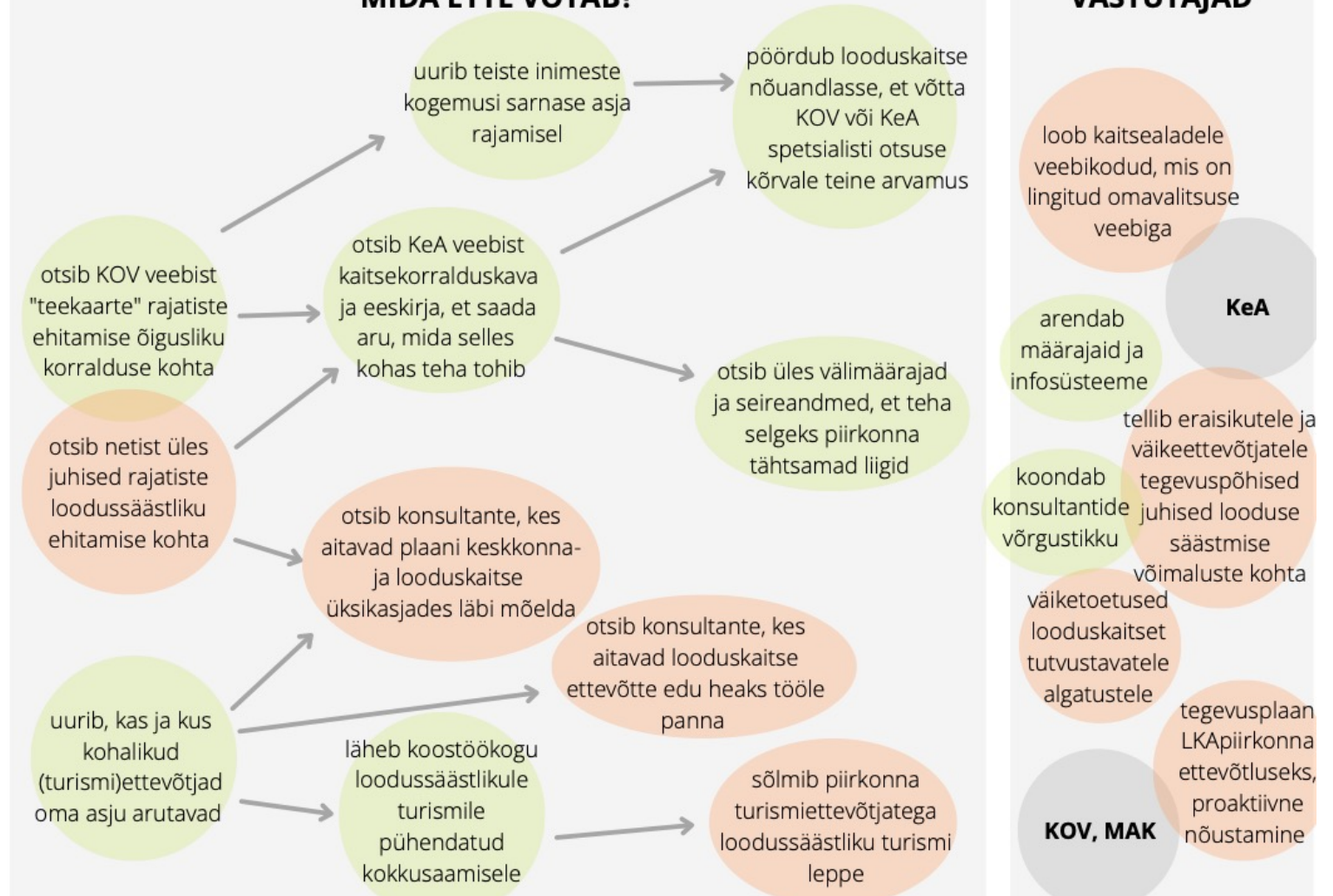
Sille

... on turismitalu pidaja. Ta saab aru, et oma tulu kasvatada saab ainult looduslikku keskkonda

Olukord: vastades selle kohta, kuidas vähendada külastuskoormust ja kuidas juhendada külastajaid.

MIDA ETTE VÕTAB?

Rühm 5: Tegutsemisvalmis inimesed, kel on mõju teistele inimestele ja rühmaprotsessidele

Viies rühm ei kuulu loodushuviliste ringi ega mõtle igapäevaselt looduskaitsele. Nad ei puutu kokku looduskaitse korralduse ega piirangutega, samuti pole neil isiklikku kohta (maaomandit), kus loodusehuvi välja elada. Nad on sotsiaalselt aktiivsed inimesed – nad jälgivad aktiivselt meediat ja on ilma asjadega mitmekülgselt kursis, nad on võrdväärsest kursis nii ökoloogiliste probleemide kui naaberriikide poliitiliste arengute, kosmosevallutuse edusammude ja imedega nutitelefoni turul. Need teemad ei lipsa neil ühest kõrvast sisse ja teisest välja, sest nende suhtlusringkonnale lähivad korda samad küsimused. Need teemad tulevad jutuks kokteiliõhtul, filmikogemusi arutades, reise planeerides, töö- ja elukohta valides, tarbimisotsuseid tehes. Sellise aktiivse eluviisiga inimeste tihe võrgustik suhtestub ka selliste inimestega, kes looduskaitse vajadusest aru ei saa või ei suuda seda praktilisteks valikuteks mõtestada. Nii vahendavad sotsiaalselt aktiivsed inimesed looduskaitsetajate muresid vähemaktiivsete inimesteni, sh juhtides neid töökohal või korteriühistus, selgitades oma tegevust meedias.

MAREtil on vajadus suhelda, elada maailmas toimuvale kaasa või olla arvamusi liider. Ka võõra inimesega otsib ta ühist kõneainet. Talle meeldib olla tegevuses. Ka puhkehetkel soovib ta pere või sõpradega aktiivselt aega veeta. Ta sisustab oma seisukohad faktidega, millega ta oma tegevuse käigus on omandanud, esitades neid ka võrdlemisi juhuslikult aruteludel, hetkedel, kus talle sõna antakse – näiteks sõpruskonna pidudel, vastuvõttudel, aktsionäride koosolekul. Tema arvamused kallutavad

otsuseid sageli suunas, mida selles sotsiaalses ringis peetakse loodussäästlikeks.

Mareti küsimused probleemolukorras:

Mis on maailmas juhtunud selle aja jooksul, kui ma viimati FB-i külastasin?
Kuidas saaksin ma kaasa aidata, et seda probleemi lahendada?
Mida sellel nädalavahetusel ette võtta?
Kui ma tahan sellele üritusele minna, keda kaasa kutsuda?

SILVER on keskastmejuht, kelle sõnal on tema töökohas suur kaal. Ta on sama meelt asutuse tippjuhtidega selles, et organisatsioon peab ajaga kaasas käima, väljendama uuendusmeelsust ka pisiasjades. Näiteks ei lubata töötajatel ületunde teha, nende tervise eest hoolitsetakse kohvinurka tellitud puuviljavalikuga, asutuse sööklas peab igapäevaselt olema ka taimse toidu valik. Silveri ülesanne on tagada, et organisatsiooni siseelu laabub ja töötajad on innustunud. Ta korraldab igapäevase turundustöö kõrvalt ka siseüritusi (spordipäevad, jõulupeod) ja viib ellu organisatsiooni ühiskondlikku programmi (kompostimine kontoris, vabatahtliku töö võistlus).

Silveri küsimused probleemolukorras:

Kuidas leida uusi ideid, et asutuse vaim värske hoida – korraldada vahvas formaadis üritusi, toetada meie sotsiaalset missiooni?
Kes saaks mulle nõu anda küsimustes, milles ma ise ei orienteeru?
Kes saaks mulle pakkuda valmislahenduse katuseemalale, elurikkuse edendamiseks, putukahotellide paigutamiseks, loodussäästlike suvepäevade korraldamiseks?
Milliseid tooteid ja teenuseid sobib asutusele osta, väärtustades loodust?

LEGEND:

Heleroheline taust: olemasolevad tegevused

Roosa taust: puuduvad tegevused

Hall taust: asutuse vastutusala

KES & MIS?**Maret**

... on aktiivne kodanik, kel pole süvahuvi looduse vastu, suuri loodusteadmisi ega maaomandit, kuld see-eest mõju rühmaprotsessidele.

Olukord: soov inimestega aega veeta ja suhelda, koos tegutseda.

Silver

... on keskastme juht, kelle ülesanne on hoida meeskonna vaimu ja rääkida avalikkusele sellest, kui hästi neil läheb.

Olukord: vajadus leida organisatsiooni siseüritustele uusi vorme, edendada organisatsiooni avalikku kuvandit.

MIDA ETTE VÕTAB?**VASTUTAJAD**

**keskkonna-
ühendused,
loodusmajad,
allasutused**

projektipõhised
tööülesanded,
teabekanalid

KeA

koondab ja tellib
tegevusjuhiseid, teeb
koostööd ettevõtlusega, et
anda hoogu
valmislahendustele

Rühm 6: Hootised looduses liikujad

Kuues rühm on inimesed, kes ei tunne otseselt huvi looduse vastu, kuid vajavad sealt midagi – näiteks metsaande, võimalust seigelda ja puhata, põgusalt läbi hüpata muude tegevuste käigus. Neil ei ole looduse kohta teadmisi ja nad vajavad neid eeskätt niipalju, et tulla looduskeskkonnas edukalt ja turvaliselt toime. Looduses liikujatena võivad nad olla üsna algajad, aga on võimalik, et esimeste kogemuste järel valmidus loodust tundma õppida süveneb.

OLENAT on endalegi üllatuseks tabanud loodusandide vaimustus. Ta sattus tuttava soovitusel lugema raamatut selle kohta, kuidas Eesti looduslikke taimi toiduks kasutada. Pärast seda, kui ta proovis järele vale-spargli hautise põdrakanepist jms levinumad toidud Eesti taimedest, on ta saanud julgust juurde, et proovida ka vähem tuntud taimi, seeni jm. Et ta ei tunne veel loodust eriti hästi ja võib liikide määramisel eksida, julgeb ta taga otsida liike, mille määramisel on lihtsam vigu vältida. Ta ei kujuta ette, kust võib otsitud taimi leida, kus neid üldse korjata tohib, kuidas ja millistel tingimustel neid koguda tohib. Olena võib huvituda taimedest, seentest jms ka seetõttu, et tuua koju looduslikke taimi (nt lilleniidu tarbeks, kolleksioneerimise eesmärgil), koguda neid käsitööharrastuse tõttu (taimedega värvimine), veini valmistamiseks või haiguste leevendamiseks.

Olena küsimused probleemolukorras:

Kui ma tahan korjata mustikaid ja musta pässikut, siis kust ma neid leian?

Kas see on lubatud?

Millistelt aladelt tohib (geograafiline piirkond, era- ja riigimaa, looduskaitseala)?

Kui palju ma tohin taimi koguda, et populatsioonile mitte liiga teha?

Kuidas tuleb või tohib koguda (nt millist osa, millise vahendiga)?

Kuidas saab elupaigale ligi?

Kes tohib korjata? Kas kohalik kogukond ei hakka pahandama, ära ajama?

Kuidas kasutada, valmistada kogutud kraami, sh ohutusele mõeldes?

RAINER on inimene, kes viibib looduses vaid seltskonnaga. Tema jaoks on loodus miski, mis jääb lihtsalt kahe sihtpunkti – matka algus- ja lõpp-punkt – vahele. Kaunid või salapärased vaated on küll üks argument, miks matkata looduses, kuid selle kõrval pole sugugi vähem tähtis astuda läbi mõne arhitektuurimälestise juurest,

külastada kohvikut või kohalikke simmaneid. Tema soov on, et tee peal võiks osa saada ehedast kohapealsest melust.

Raineri küsimused probleemolukorras:

Kus on selle piirkonna matkarajad?

Kui pikad või nõudlikud on rajad?

Millistele liikumisvahenditele need sobivad (auto, kergliiklusvahendid, veesõidukid)?

Millise terviseseisundiga inimestele need rajad sobivad (nt ratastooli või muu liikumist abistav vahend, meditsiinitöötajate ligipääs ootamatute tervisehäädade korral)?

Kus need rajad algavad ja lõpevad? Kuidas neile ligi saab?

Millised reeglid rajal kehtivad, sh looduskaitse, tuleohutuse jm heaks?

Millised teenused on rajal kättesaadavad (nt kauplused, mobiililevi, laadimispunkt, lõkkekoht, käimla, ujumiskoht, telkimisplats, parkimiskoht haagissuvilale, esmaabi, joogivesi, hooldus- või paranduspunkt)?

Millised meelelahutus- ja kultuuriüritused selles piirkonnas toimuvad?

Mida on teised inimesed arvanud samast rajast/kohast/tegevusest?

JULIA satub loodusesse ainult juhuslikult, muude tegevuste tõttu. Näiteks võib ta sattuda turismitallu pulmapeole, minna sõpradele maakoju külla, keerata autoga teelt kõrvale, kui lapsel hakkab paha, sattuda kultuurireise grupiga rannaniitudele või töödandja suvepäevadel kanuusõitu proovides veekogul võõrasse kohta. Ta ei orienteeru looduses eriti hästi ega tea, kuidas seal toimetada. Rohkem võib ta

toetuda sellele, mida on näinud filmidest – korjata lilli kimpu, isegi neid, mida ei tunne, minna kadakate vahele kõndima, lasta lastel foto tegemiseks huvitavate puude otsa ronida. Ta tunneb intuiitselt, et kui ta satub nõ inimese kontrolli all olevasse loodusesse, siis ei pea ta loodust kartma („ju siin on kõik turvaliseks tehtud nagu loomaaias“) ja kõike, mis on näitamiseks väljas, tohib ka kasutada.

Julia küsimused probleemolukorras:

Kus ma olen (nt kui kaugel asutusest)?

Kas ma tohin siin olla?

Mis on lubatud, mis keelatud? Näiteks turnida, lilli korjata?

Kas siin on ohtlik?

Kuidas toimida, kui olen ikkagi sattunud alale, kuhu ei tohi minna?

Kas siin liigub ohtlikke loomi?

LEGEND:

Heleroheline taust: olemasolevad tegevused

Roosa taust: puuduvad tegevused

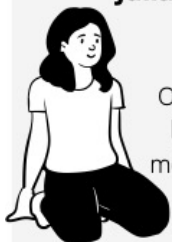
Hall taust: asutuse vastutusala

KES & MIS?**Olena**

... on avastanud enda jaoks metsaannid, kuid kogemusi korilusega on veel vähe.
Olukord: soovib leida metsast musta pässikut ja karulauku, kuid ei tea, kust ja kuidas neid koguda tohib.

Rainer

... kuulub sõpruskonda, mille liikmetele meeldib aktiivselt puhata.
Olukord: soovib matkata nii, et matka ei peaks pisiasjade pärast katkestama, teekonnal soovib väisata kohalikke üritusi.

Julia

... on inimene, kes satub loodusesse vaid seltskondlike ürituste tõttu.
Olukord: eraldub seltskonnast ja läheb jalutama. Pähe turgatab mõtte, et viibib ehk piirkonnas, kus kõik ei ole päris lubatud.

MIDA ETTE VÕTAB?**VASTUTAJAD**

kujundab kasutajapõhiseks kaitsealade alaveebid ja kaitse-eeskirjade formaadi

KeA

teeb koostööd RMKga, et kaitsealade märgistus looduses hoiataks inimest õigel ajal

loob rakendusse võimaluse otsida matkaradade lähedal toimuvaid kohalikke üritusi

arendab välja ja avalikustab metsaandide levikukaardid, lisab kasutusjuhised

RMK

teeb koostööd KeAga, et kaitsealade märgistus looduses hoiataks inimest õigel ajal

VASTUTAJAD JA RESSURSID

Rühm 1: Inimesed, kes pörkuvad ootamatult mõne looma- või taimeriigi esindajaga

Selle rühma kommunikatsioonivajadustega tegeleb praegu peamiselt kolm looduskaitse kommunikatsiooni asjaosalist: keskkonnaamet, ornitoloogia- ja metsloomauhing. Keskkonnaamet teavitab valitud juhtumitest ja sobivatest käitumisjuhustest inimesi pressiteadete abil. Teavitus kavandatakse tavaliselt ajale, kui küsimus on inimeste jaoks päevakorral³, kuid sellised teabekillud on reaktiivsed, lähtuvad ameti vajadustest, ei hõlma kasutajakogemust, mis suurendaks teabe väärtust ega koonda veebis kohta, kust inimene saaks ka hiljem lisa otsida. Inimeste nõustamiseks sobib hästi ka ornitoloogiaühingu lahendus – lisaks organisatsiooni Facebooki-lehele on neil ka ornitoloogia (mitte otseselt ühingu tegemiste) vastu huvi tundvatele inimestele oma grupp⁴. Selles rühmas lahendavad inimesed oma linnuküsimused sageli ära omavahel ilma, et ühingu inimesed peaksid üldse sekkuma.

Loogiline on, et kui inimese soov on loom oma elupaigast eemale tõrjuda või õppida temaga koos eksisteerima, pöördub ta metsloomauhingusse. Loomade käitumisviise tunnevad hästi need, kes peavad neid üles kasvatama nii, et loomad ka metsikuks jäävad. Praegu on neil FB-leht, millel nad jagavad teavet organisatsiooni tegevuse kohta. Selleks, et koondada kokku ka nõ kasutajate kogemused rähni või kanavarga tõrjumisest, sobiks paremini eraldi **FB-grupp nagu ornitoloogiaühingul**. Moderaator peaks jälgima, et inimestele, kes tunnevad rohkem kaasa oma varale kui loomale, ei antaks hinnanguid, et nad julgeksid pöörduda ka nõ rumalate küsimustega (ametnikult nad ei julgekski). Nõuandjateks võivad FB-grupis sobida ka (mõnele ulukiliigile spetsialiseerunud) jahimehed.

Taimeliikide kohta võivad inimesed saada nõu ka aiandusgruppidest, sest looduslikud aiad on üha populaarsemad. Samas on hea, kui nõuandjate ringi oleks võimalik mõnikord kaasata ka **poollooduslike koosluste konsultanti**.

Keskkonnaamet (KeA) saab arendada edasi ka oma kodulehte, suunates loomaga „pörkunud“ ja selle kohta teavet otsiva inimese edasi nt KKK-lehele, millelt avanevad ka praegu huvilisele mõned **pikemad juhised** (nt leht Hispaania teetigu) või laiendades olemasoleval loomakahjude lehel teemakäsitlust (kulude hüvitamiselt loomade käsitlemisele). Selline teave jääb guugeldades otsija teele või jagatakse

³ Vaata näidet: Majaomanike ja lindude-loomade vahelisi konflikte aitab ennetada õigeaegne tegutsemine (2021) Keskkonnaameti kodulehekül, 19. märts 2021,

seda talle kurtmise peale FB-gruppides. Üks võimalus on praktilised juhised koondada eraldi veebilehele, sest KeA veebi ülesehitus on keeruline, lihtne on sattuda kõrvaliste teemade alalehtedele.

KeA saab **tellida või arendada juhiseid**, mida loodushuvilised saavad järele proovida ja edasi arendada, kasutada vähemteadlikele inimestele selgitustöö tegemisel. Näiteks juhised ehitiste (elumajad, kanalad jne) loomakindlateks muutmiseks või ehitustegevusega loomadele-putukatele kaasnevate ohtude vähendamiseks (nt nahkhiirelapsed või mesilaspesad laudise all); loodusväärtuslike taimede hooldamisjuhised; võõrliikide kohtlemise juhised jne. Selliseid juhiseid tuleb levitada ka nõ vahesihtrühmades – näiteks saavad ehitajad juhendit tõlgendades anda ise majaomanikule nõu sobilike materjalide vallas, teenindussektor (kauplused, kohvikud) teab tellida loomasõbralikke peleteid ja kaitsevahendeid loomale ohtlike lõksude asemel, aga ka kodanikud ise saavad looduse järelevalves osaleda, kui nad teavad, millised on sobivad võtted liikide kohtlemiseks (vt 2. rühm).

Selleks, et inimesed saaksid ise loomade kohta rohkem uurida, on vaja kättesaadavaid ja hea kvaliteediga piltidega **välimäärajaid**, mida võiksid inimesed saada ise täiendada uute piltide, kirjelduste ja kokkupuutekogemuste võrra. Nende kvaliteedi parendamiseks tasub vahendada projekti- või starditoetusi.

Rühm 2: Kogukonna aktiivne liige, kes märkab midagi, mis võib loodust kahjustada

Selle rühma teabevajadused (vajadus mitte niivõrd saada üldist teavet, kui leida vastused oma üksikasjalikele küsimustele) on praegu looduskaitse kommunikaatorite abiga üldjuhul kaetud. Et see valdkond on keeruline ja juriidiliste küsimuste keskne, on tähtis tagada inimestele võimalus saada juriidilist nõuannet siis, kui nemad seda vajavad.

Seetõttu leiame, et vaja on jätkuvat rahastust KÕKi **looduskaitse nõuandlale**, kuid fookuseerida see otseselt juriidilise teenuse osutamisele. Arendada tuleb looduskaitse

<https://www.keskkonnaamet.ee/et/uudised/majaomanike-ja-lindude-loomade-vahelisi-konflikte-aitab-ennetada-oigeaegne-tegutsemine>

⁴ Vt grupp Ornitoloogia: <https://www.facebook.com/groups/ornitoloogia/>

kommunikatsiooniga tegelevate asutuste virtuaalkeskondade kasutajavaateid, et inimene leiaks kiirelt üles autuse, kes on tema küsimusele vastamiseks sobivaim.

EOÜ kõrval on vaja pakkuda tuge ka [metsloomauhingule](#), et sellel oleks võimalik välja arendada nõustajat ja vabatahtlike võrgustik, toetamaks kogemuspõhise teabega inimesi, kes näevad ohtu loomadele või lindudele. Ühingus Eesti Metsa Abiks oskavad spetsialistid jagada nõu selle kohta, kuidas koondada inimesi, kui looduses toimuval on liigne keskkonnamõju.

Selleks, et see aktivistide rühm saaks kindlaks teha, millised on üldse „rihutava“ piirkonna tüüpilisemad taimed või loomad, võiks neil olla kasutajasõbralik infosüsteem (nt arendada KAURi loodusveebi, eElurikkuse portaali). Infosüsteemi ülesanne on aidata kindlaks teha, kas piirkonna on eriti väärtuslikke liike, mille käekäigu pärast muretseda. Taime (jm) liikide kohta on vaja häid välimäärajaid (nt AI-põhiseid), et inimesed, kes muretsuvad ohtu sattunud liikide pärast, saaksid ka ise täpsemalt kindlaks teha, millega tegu. Võimalus ise liike kindlaks teha aitab kaasa kodanike järelevalvele looduskaitse üle.

Sarnaselt eelnevale rühmale võib seda rühma aidata mõnel puhul ka juhendite kogu, et saaks otsida lisateavet selle kohta, kuidas kohelda näiteks piiritajaid ja nahkhiiri ehitamise ajal, veelinde veekogude tühjaks laskmise ajal jne; või saada vähemalt aru, mille suhtes arendaja eksib.

Rühm 3: Maaomanik, kelle maal kujundatakse looduskaitse ala või kaitstavat elupaika

See rühm vajab, et olemasolevad teabekanalid ja suhtlusvormid pööratakse näoga kasutaja poole. Infosüsteemid, teabe esitusviisid ja koosolekute formaadid loovad mulje, et inimene ja loodus on keskkonnaameti jaoks, mitte vastupidi. Koostöömudelid võiksid hõlmata proaktiivseid alt-üles juhtimise võtteid (nt uute ideede otsing, ideede rahaline toetamine).

Looduskaitsealadel puuduvad praegu [veebikodud ja avalikud esindusisikud](#), mis võimaldaksid looduskaitseala puudutavatele küsimustele ühes kohas vastuseid pakkuda. Inimeste teavitamisel kaitsekorra muutmise plaanidest tuleks jagada võimalusi otsida juurde täiendavat teavet ja protsessil hiljemgi silma peal hoida (nt [link KeA veebilehe korralduskava muutmise protsessi veebi](#), õiguslike küsimustega [KKK-lehele](#)). Kirja saajale tuleks looduskaitseala [veebilehel](#), [juturoboti kaasabil](#) või [vahetult selgitada](#), mida kaitsekord tema eluliste harjumuste jaoks võib kaasa tuua (nt tuleb koera hoida piiratud alal), aga ka seda, milliseid võimalusi see talle võib

pakkuda (nt hüvitised, puhtama veega ujumiskoht, käpaliste õieilu vm). Et kaitseala korralduskava toob kaasa ka õiguslikke küsimusi (vajadus veenduda tegevuse õiguspärasuses), on hea, kui inimestel on võimalik pöörduda neutraalse asutuse poole, nt [looduskaitse nõuandlasse](#).

Inimesed soovivad veenduda või teada saada, millised liigid kaitsealusel alal elavad (nt kas kotkapesas ka tegelikult keegi elab, millised taimed või kus sellel kaitsealusel maatükil elavad). Looduskaitse kriitikud tahavad veenduda, et nende maatükk on võetud kaitse alla põhjusega ja et kaitsekorraga ette nähtud piirangud on möödapääsmatud. Toetajad soovivad ala kaitseväärtusi tundma õppida ja selgust, kuidas kaitstavaid liike ka oma tegevusega toetada (nt valgustusraie, niiskusrežiim, niitmise sagedus ja aeg). Selleks on vaja [infosüsteemidesse](#) piirkonnapõhiseid võimalusi tutvuda liikide nimekirjaga, kättesaadavaid [vahendeid](#) (rakendusi), et looduses liike määrata ja võimalust arutada oma tegevusvalikud läbi [poollooduslike koosluste konsultandiga](#).

Selleks, et piirkonna inimesed saaksid kogukonda arendava kaasamiskogemuse, tuleb üle vaadata [kaasamiskoosoleku formaat](#) (harivad ja arutlevad osad vaheldumisi, interaktiivne ja passiivne tegevus, mängida koosoleku vormi ja kohaga) ja selle ettevalmistav etapp (nt perepäevad, vabas vormis kokkusaamised, kogukonna külastused, filmivaatamine seltsimajas).

Toetamaks inimesi, kes näevad looduskaitset eeliseid kohaliku elu arendamiseks, tasub teha alt-üles [ideekorjeid](#), näiteks [koostöökogude kohtumiste](#) raames ja aidata neil oma ideedele tuge leida (vahendada nõustajaid, viia kokku sobivate inimestega, jagada teavet rahastusvõimaluste kohta, jagada teiste piirkondade parimaid kogemusi).

Rühm 4: Maaomanik, kes tahab oma maal midagi ette võtta

Selle rühma vajadus on saada personaalset nõu loodussäästlike valikute tegemiseks – nad peavad välja selgitama, mis on loodussäästused, mida nende tegevus puudutab ja vajavad nõu selleks, et tegevus loodussäästlikult ellu viia või loodus oma tegevusmudeliga kokku sobitada.

Iseseisvat õppimist toetavad selles rühmas [tegevuspõhised juhendid](#) (aga mõnikord ka liigipõhised, vt rühm 1), mis näitavad vähikule kätte põhilised viisid, kuidas maatükil tegutsedes loodusega arvestada. Selliseid juhiseid on juba ka tehtud, neid võiks kõigepealt KeA veebi kokku koondada ja uuendada (nt Tõnu Mauringu tiigi ja märgala rajamise juhised). Praktikutele võiks lisada kogemuste lisamise võimaluse

(sarnaselt kalaportaalile). Sarnaselt teistele rühmadele kuuluvad ka sellele rühmale ära **liigimäärarajad⁵ ja seireandmed**, milleta ei osata harvaesinevaid või märkamatu liikide oma maalt teadlikult otsida. Et tegevusplaanid vajavad mõnikord palju kaalutlemist, on tähtis, et areneks ka loodusnõustajate süsteem (nt PRIA, MAKide, eraettevõtete jt kaudu), õige konsultandi juurde võiks osata inimest suunata nii KeA kui omavalitsus.

Selleks, et inimesed saaksid aru, mida kaitsealal teha tohib ja mida mitte, võiks koondada KeA **veebi kaitsealade põhised alalehed**, millel selgitatakse kasutaja vajaduste põhiselt seda, mida kaitseala mõnes piirkonnas teha tohib või mitte. Sellise teabe võib panna ka kaardile. Kaitseala veebipesa ja sama omavalitsuse veebi vahel võiksid olla **ristviited, samuti tasub lisada ametniku nimed, kes selle ala küsimustes kõneisikud on**. Kaitsekorralduskava ja -eeskiri tasub ümber liigendada (või mitmeks dokumendiks vormistada) nii, et teabe otsija leiab oma tüüp küsimusele kergesti vastuse.

Selleks, et innustada kohalikke ettevõtjaid otsima ühist keelt ja näidata neile looduskaitsega harmoneeruvaid ettevõtlusvõimalusi, tasub arendada nendega **vabavormilist koostööd**. Näiteks saab **koostöökogude kohtumisi** korraldada ettevõtjate vajadustest lähtudes (mitte looduskaitse arenguplaanide tutvustamiseks). Korraldada tasub sellise formaadiga üritusi, mis võimaldavad edendada kogukonnasuhteid alt üles (mitut sellist formaati katsetati NaturallyEst-LIFE projektis). Samuti tasub piirkonna ettevõtjad omal algatusel kokku kutsuda või neil külas käia. Selleks, et koostöö ei ripuks üksikust ettevõtjast, tasub KeAl otsida **koostööformaate** ettevõtluse edendamiseks LKA-del nii maakondlike arenduskeskuste ehk **MAKide** (piirkonna ettevõtluse strateegilised sihid, koostöö toetamine, nõustamine) **kui omavalitsustega** (arengukavad, tegevuskavad, projektipartnerlus, omafinantseering jms). Häid ideid saab toetada **väikegrantidega** (või vahendada ja ergutada kasutama olemasolevaid skeeme KIKis, välisrahastusskeemides jm).

Ka see rühm soovib kahtluse korral, kas tema suhtes tehtud otsus on õiglane, pöörduda **looduskaitse nõuandlasse**. See võimalus aitab ka kodanikel osaleda looduskaitse järelevalves.

⁵ Vt nt katsetusi ja lahendusi:

Eesti levinumad põllulinnud (2009/2012) Põllumajandusuuringute Keskus, Põllumajandusministeerium, https://pmk.agri.ee/sites/default/files/uploads/sites/2/2017/04/põllulinnud_aug2012.pdf

Rühm 5: Tegutsemisvalmis inimesed, kel on mõju teistele inimestele ja rühmaprotsessidele

Selle rühma teabevajadused on juba praegu üsna hästi kaetud vabaühenduste ja haridusasutuste tegevuse abil. Vajaka jääb oskusest teavet nähtavaks teha, jõuda loodushuviliste ringist kaugemale⁶ ja kaasata koostöösse looduskaugeid organisatsioone ning võrgustikke, millel on võimalus tuua loodusküsimuste juurde uusi rühmi.

Mitmesuguste projektide toel on algatatud terve rida tegevusi, millest aktiivsed inimesed saavad osa võtta ka siis, kui neil pole süvahuvi looduse vastu. Sellistes tegevustes osaledes saavad nad looduskaitse sõnumit vahendada veelgi väiksema huviga inimeste ringile. Selleks, et looduskaitse sõnumid saaksid juured alla ajada ka stabiilsetes struktuurides (organisatsioonides, koostöövõrgustikes, toote- ja teenuse mudelites), on **vaja koondada, arendada ja toetada asutusi**, kellel on huvi pakkuda looduse küsimustes abi vajavatele asutustele **valmislahendusi ja nõustajaid** (näiteks linnamesila rajamist). Selliseid tegevusi saab toetada näiteks KeA, aga profiililt sobib ka Eesti Roheline Liikumine, kes tegeleb sageli just inimese ja keskkonna vaheliste suhetega.

Rühm 6: Hootised looduses liikujad

Lahendusi, mis hõlbustavad juhuslikult loodusesse sattunud või seal esimesi samme tegeval inimesel hakkama saada, on juba palju. Vajaka jääb ülevaatest selle kohta, kust leida loodussaadusi ja millised tegevused on asukoha looduses lubatud.

Selle rühma soov on looduses hakkama saada ja saada osa loodusandidest. Looduse poolt vaadates pole vähemtähtis kaasa aidata sellele, et rühm oma tegevusega ei kahjustaks keskkonda (nt on karulaugu korjamine moodi läinud, surve ühele liigile võib ületada taluvusvõime). Algaja loodusandide koguja, kes pole vanavanemate käekõrval metsas käima harjunud või looduse huviringides käinud, vajab võrdväärselt teavet selle kohta, kus need saadused üldse levinud on (vt nt kalaportaali jagatavat teavet nii veekogudes elavate kalade kohta kui ka liigipõhiseid

Linnulaulu äpp Siuts (<https://apps.apple.com/us/app/siuts/id1495195495?mt=8&ign-mpt=uo%3D4>)

eElurikkuse portaal elurikkus.ee

⁶ Näiteks Eestimaa Looduse Fondi nurmenukukampaania või niitmistalgute kõrval jäi üle-eestiline loodusfestival avalikus kommunikatsioonis praktiliselt märkamatuks.

püügijuhiseid, kalastajate jagatud kogemuspõhist teavet). RMK on metsamarjade leviku kohta küll varem kaardimaterjali koondanud, kuid see teave ei ole enam avalik. Arvestades, et linnastumisega väheneb põlvkondlik järjepidevus, tasub loodussuhte edendamisse siiski panustada ka loodusandide kaudu ja pigem RMK hea ideega kaardirakendust edasi arendada. Loodusandide kogumise teemad on muutunud populaarseks, omaalgatuslikult levitatakse retsepte ja kogumistarkuseid. **Kaardirakenduse** kõrvale on aga vaja ka usaldusväärset veebikodu, kust inimestel on võimalik kontrollida, millised on **ametlikud soovitused** (liigikaitse, mürgisus jms). Et kogemuspõhine teave on tähtis, võiks kaardirakenduse/veebikodu kasutajatel olla võimalus ametlikku teavet täiendada (sarnaselt kalaportaaliga). Praegu on KeA liikide nagu karulauk kogumise kohta teavet jaganud pressiteadete vormis, kuid reaktiivse teabe jagamise kõrval võiks olla ka proaktiivne – teave võiks olla enne olemas kui inimesed on taimekogumisega kahju teinud.

Kui looduskaitsealale liikuja tahab kontrollida seda, mida ta selles piirkonnas teha tohib, siis raskendab tema teabeotsinguid see, et suurematel **looduskaitsealadel pole omaette veebikodusid**. Selle alaga kaasnevaid reegleid tuleb lugeda pikkadest dokumentidest, mida tuleb otsida KeA veebilehelt (kaitsekorralduskavad) ja Riigi Teatajast (kaitse-eeskirjad). Kummagi **dokumendi formaat ega asukoht** ei toeta seda, et inimesed nendega tutvuksid, need on nõ tavalugejale väheinformatiivsed. Ka juurde küsida on keeruline, sest KeA veebist ei leia sellise inimese kontaktandmeid, keda pidada **kaitseala esindajaks**, spetsialistikks või kontaktisikuks. Vrdl RMK veeb, kus „looduses liikumine“ on veebi esilehe link, selle alt leiab ka telefoninumbri, kust juurde küsida.

Looduses matkajad soovivad looduse kõrval sageli külastada ka kohalikke üritusi (nt perepäevad jm). RMK on oma keskustes avatud näitused ja üritused veebis

avalikustanud, kuid matkarada planeerides peab seda teavet eraldi veebinurgast otsima. Matkaraja tutvustuse juurde võiks lisada ka ürituse otsingu, mis võiks matkajale pakkuda välja ka nimekirja soovitud ajal toimuvatest looduse teemalistest või kohalikest üritustest, mis on avalikustatud ürituste tutvustamiseks mõeldud portaalides (nt link Otsi üritust + otsingusüsteem) ja looduskaitse süsteemis teistest strateegiliselt olulisemad.

Matkaja näeb Google-kaardilt looduskaitsealade piire, mis võiks teda julgustada looduskaitseala reegleid järelle kontrollima. Paraku looduskaitseala „hoiatus“ piirijoone näol kaob, kui kaardivaade kohe piirkonda sisse suumida. Seetõttu võib mõelda ka loodusväärtuste tähistamisele Google-kaardil, et kasutajad saaksid seal ka looduse kohta oma kogemusi ja õpetussõnu jagada ja niimoodi looduskaitsealal viibimist märgatavamaks muuta.

Prototüüp Julia kogemus näitab, et harida tasub ka kohalikke inimesi (eriti turismisektori töötajaid, vt IV rühm), et nad saaksid külastajaid juhendada looduses korrektselt liikuma ja käituma. Ka pärast seda, kui kaitseala piir on (ehk märkamatu) ületatud, tasub **maastikku lisada hoiatusi**, mis aitavad inimestel aru saada, kus nad on ja kuidas toimida (nt QR-koodiga sildid, mis juhatavad inimese kaitseala veebikoduni, kust inimene leiaks kaitseala kohta just talle vajaliku teabe, sh tema hetkeasukohast lähtudes). Kui RMK paigaldab silte eelkõige külastajate arvukust silmas pidades, siis loodusväärtuste kaitsmiseks on mõistlik lisada hoiatavaid või julgustavaid märke ka sinna, kuhu inimesi ei soovita (nt sildid neisse kohtadesse juhatavate teetee juures, kilomeetripostidel, metsasihtidel).

KOKKUVÕTE

Disainmõtlemise harjutustest joonistusid välja mitmed vajadused kommunikatsioonitegevusteks või nende arendamiseks. Paigutasime kokkuvõtteks neist olulisemad ühele joonisele, võttes arvesse nende rolli looduskaitse kommunikatsiooni vajaduste rahuldamisel ja ressursse, mis võivad kuluda nende ellu rakendamisele. Joonis on võrdlemisi subjektiivne, sest me ei paigutanud sellele tegevusi, millel mõju on väike ja mida on väga lihtne teha (nt jääda lootma inimeste omaalgatusele, saata ainult reaktiivseid pressiteateid). Paigutasime suurema mõjuga tegevuste alla

need tegevused, millel on võimalus laiendada looduskaitse vastu huvi tundvate inimeste ringi ja arvu. Väiksema mõjuga tegevuste alla paigutasime tegevusi, millest saab (veel) kasu väiksem ring inimesi – kuid see ei tähenda, et see tegevus ei ole tähtis. Suurema raskusastmega tegevuste alla paigutasime need, mille käigus tuleb koostööd teha arvukate asutustega ja muuta asjade tegemise väljakujunenud reegleid. Väiksema kuluga tegevuste alla lisasime tegevused, mille saab välja arendada looduskaitse korraldajatest võrdlemisi sõltumatult, sest loota saab algataja vaistule ja initsiatiivile.

